

**BEVEZETŐ ALEXANDER RINGER ÉS GILBERT DE GREEVE
VIR JUSTUS IN MUSICA C. ÍRÁSAIHOZ**

Négy pillérű elmélet bontakozik ki előttünk Alexander Ringer professzor Vir Justus című, Kodály Zoltán emléke előtt tisztelgő, klasszikussá vált írásából. Gilbert De Greeve professzor 35 évvel később Ringer Vir Justusára írott, időszerű reflexiója négy elemet emel ki:

- 1) Önazonosság;
- 2) Utazás;
- 3) Alkotóerő;
- 4) Időtlenség.

Ami az önazonosságot illeti, mindkét szerző megjegyzi, hogy Kodály, ahogy mi mondanánk, „jól érezte magát a saját bőrében”; tudta, ki ő, és mit kell tennie az életével. Ringer az ősi héber zsoltárszerzőre, illetve Platónra majd Arisztotelészre hivatkozik: a Vir Justus azokra a személyiségekre utal, akik békében vannak önmagukkal, a belső és külső élet áldott egyensúlyával rendelkeznek, s magukat az emberiség szolgálatába állítják. Érdekes módon Kodály egyik tanítványa, Dobszay László magában a zenében is megtalálta az ily módon rendezett élet eszményét utalva a zene alapvető szerepére a "teljes ember" kialakulásában: „Sine musica nulla disciplina potest esse perfecta² ... A jó zene tükrözi és egyben kifejezi a világegyetem rendjét és az emberi test és

¹ Jerry L. Jaccard EdD a Nemzetközi Kodály Társaság elnöke

² Zene nélkül nincs teljes tudás. (latin)

lélek harmóniáját.... A zene tükrözi a rendet, és ezért rendet teremt az emberben.”³

Vaclav Havel, a Cseh Köztársaság elnöke, Nobel-díjas drámaíró világosan látta, hogy milyen körülmények között születnek a Vir Justus egyének, amikor jelen világunkban éppen az ezzel ellentétes tendenciára hívja fel a figyelmet:

„Valahol itt van az az alapvető feszültség, amelyből a jelenlegi globális válság kinőtt ... Ezt az állapotot a veszteség jellemzi: a metafizikai bizonyosságok, a transzcendentális élmény, minden személyfeletti erkölcsi tekintély és mindenfajta magasabb horizont elvesztése ...”.⁴

Kodály olvasása közben megbizonyosodhatunk arról, hogy a fent leírt veszteség vele nem történt meg soha, egyetlen írása sem cáfolja ezt. Egyértelműen Vir Justus in musica volt, ahogyan azt Ringer és De Greeve is hangsúlyozta.

Alexander L. Ringer⁵

Gilbert De Greeve⁶

Az utazás eszméje messze az emlékezetünkön kívül kezdődik, de jelen van mindannyiunk életében, ahogy Kodályéban is. Amint tudatára ébredünk személyes utazásunknak, önazonosságunk és életcélunk világossá válik számunkra. Tágabb értelemben egyéni utunk az emberiség kollektív útjának is

³ Dobszay, László (1992). *After Kodály – Reflections of Music Education*. Kecskemét, Hungary: Zoltán Kodály

Pedagogical Institute of Music, p. 83.

⁴ Havel, Vaclav (1990). *Disturbing the Peace – A Conversation with Karel Hvizdala*. New York: Alfred A. Knopf, p. 11

⁵ Alexander L. Ringer (1921–2002) amerikai kutató zenetudós és oktató

⁶ Gilbert De Greeve (1944*) belgiumi zongoraművész-tanár, a Nemzetközi Kodály Társaság korábbi elnöke

része. Ez a Hős utazásának klasszikus jelensége. Van olyan nagyszabású egyéni út – Kodályé is ilyen –, ami kiemelkedik a tömegből, mert az egész emberiség javát szolgálja, ez az, amit Ringer és De Greeve Kodály egyik legjellemzőbb tulajdonságaként emelt ki

Dr. Clarissa Pinkola Estés

Dr. Clarissa Pinkola Estés⁷ elmagyarázza, hogy Kodály Vir Justus öröksége miért olyan létfontosságú civilizációnk fennmaradása szempontjából: „Nem túlzás azt állítani, hogy a lenyűgöző és váratlan hőstörténetek sokasága képes újra lelkesíteni és felébreszteni egy szunnyadó pszichét és kultúrát, és mindkettőt feltölteni a nagyon szükséges életerővel és újszerű látásmóddal. Az ősi mesemondóktól kezdve egészen napjainkig az eszme mindig ugyanaz volt: amerre a lelkek vezetnek, arra halad a kultúra.”⁸

Kodály Zoltán megvilágosodva hősi útjának egy pontján az ősi népdalokban – a „hőstörténetek” hatalmas kincsestárában – fedezte fel, hogy maga a zene jutott el saját útjának egy döntő pontjára. De Greeve professzor találóan írja le ezt a fordulópontot a „komolyzene” közelgő „átmeneti vereségéről” szóló terjedelmes írásában. Kodály a megfelelő ember volt a megfelelő időben, a legnagyobbak közül való hősi utazások ütközőpontján állt a civilizáció *hármás* kereszteződésében: emberiség *zenei* öröksége az egyik út, amely ősidők óta töretlenül haladt előre; az *oktatás* útja, amely abban a szerencsés szakaszban

⁷ Clarissa Pinkola Estés (1945. január 27-én született) első generációs amerikai író és jungi pszichoanalitikus

⁸ Campbell, Joseph (2004). *The Hero With A Thousand Faces*, Commemorative Edition with an Introduction by Clarissa Pinkola Estés, Ph.D. Princeton NJ: Princeton University Press, pp. xlii–xliii.

volt, hogy a tapasztalati úton történő tanulás felértékelődött, ezáltal az intuitív tudás a jelentéssel bíró szimbolikus rendszerekbe szintetizálható; a *technikai* fejlődés a harmadik út a kereszteződésben, amely ekkor jutott el arra a fejlettségi szintre, hogy rendelkezésre állnak azok az eszközök, amelyek az előző kettő, azaz a zenei örökség és az oktatás megőrzésére, létrehozására és átadására alkalmasak.⁹

Kodály célja az volt, hogy felismerje ezt az összefüggést, majd nemzedékének legragyogóbb elméit felsorakoztassa e három nagy erő hasznosítására és kiegyenlítésére, "hogy megváltoztassa a zenetörténet menetét", amivel „nagy mértékben hozzájárult az egész emberiség kulturális felszabadításához is” (Ringer).

A Kodály Vir Justus portréjából kibontakozó harmadik nagy pillér, az alkotóerő sokkal inkább a minőségre, mint a mennyiségre utal. Kodály világosan megértette, hogy a szakmai integritás a "munka" és a "hivatás" közötti különbségben gyökerezik; az előbbi ideiglenes, az utóbbi egy életre szóló belső elhivatottság, hogy másokat szolgáljon és mások javát szolgálja. Mi, zenészek, tanárok és tisztviselők, akik az ő nyomdokaiban szeretnénk haladni, vegyük észre, mit értett, amikor azt írta,

„Nálunk minden baj gyógyítására egyetlen szert szokás ajánlani: az állam adjon pénzt. (...) Nem kell hozzá más, mint néhány énektanár, aki déli harangszókor nem dobja vissza a maltert a vakolóládába. Akinek lelki szükséglete az a kis munkatöbblet, amire hivatala nem kötelezi, de ami éppen a hivatalos munka ízét, lelkét, értelmét adja meg.”¹⁰

Kodály nem dolgozott elszigetelten: Bartók Bélával rokonlelkek voltak, kapcsolatuk és Kodály Bartóknak nyújtott támogatása legendás volt. Az is köztudott, hogy Kodály és Bartók is kereste és elismerte más nagyságok hatását, olyanokét, mint Kodály első felesége, Emma, majd Ansermet, Britten, Casals, Toscanini, Vaughan Williams és még sokan mások. A fentiekben visszaköszön az alázat, a taníthatóság és az egységes, közös erőfeszítés - ezek lényeges

⁹ Lásd: „The Neural Lyre: Poetic Meter, The Brain, and Time” in Turner, Frederick (1992). *Natural Classicism: Essays on Literature and Science*. Charlottesville Virginia and London: University Press of Virginia, pp. 61–110.

¹⁰ Kodály Zoltán: *Gyermekkarok, Visszatekintés I. kötet* Bónis szerk. 45. old In Bónis, Ferenc (1964). *The Selected Writings of Zoltán Kodály*. New York: Boosey & Hawkes, Inc., p. 126.

elemei annak az alkotóerőnek, amely a Vir Justus egyének jellemzője. Az ilyen kollegialitás kézzelfogható eredménye a magyar zenei és oktatási eredmények nemzetközivé válása volt, függetlenül az ország évtizedekig tartó elszigeteltségétől. Az igazi nagyságnak ez a képessége, hogy túllépjen még a legzártabb társadalmi-politikai határokon is, szintén egy olyan tulajdonság, amelyre Ringer és De Greeve is kitér írásában.

Ringer leírja, hogy Kodály ugyan tisztában volt saját tehetségével, de egyszersmind felismerte Bartók zsenialitását is, és képes volt félreállni, hogy hagyja őt érvényesülni. Az ilyen lojalitásnak meglesz a maga jutalma: amikor Kodályt kétszer is hamisan megvádolták - egyszer a Zeneakadémián, egyszer pedig a Magyar Tudományos Akadémián -, akkor Bartók volt az, aki határozottan, a nyilvánosság elé lépve megvédte. A kölcsönös támogatás és az egymás melletti kiállás exponenciális mértékben növelte mindkettőjüknél az egyéni alkotóerőt mind minőségében mind pedig jelentőségében és világméretű jótékony hatásában. Az önzetlenség Kodály Vir Justus személyiségének másik lényeges eleme, aki, mint Ringer írja, „életét annak szentelte, hogy az ember teljessé váljon”.

Végül Ringer és De Greeve arra figyelmeztet minket, hogy modernként az időtlenséget keressük az éppen aktuális divatot kövessük. De Greeve professzor a tétlenség veszélyére hívja fel a figyelmet azokkal a törekvésekkel szemben, amelyek Kodály zeneoktatási koncepcióját megváltoztatnák ahhoz képest, mint amilyennek eredetileg szánták beleértve a magyar rendszeren belüli alkalmazásának felhígulását is. Az igazság az, hogy vannak dolgok, amelyek időtállóak! A zene ilyen. A zene saját, évezredekken átívelő hősies útja innovációk epizódjain keresztül vezet: kezdve az emberi hangon, amely a dallamon keresztül képes kifejezni az élet összességét, a mára elveszett antik örökségig, a folyamatos törekvésig, hogy a zenei hangokat

szimbólumrendszerekben tudják megörökíteni (az ókori egyiptomiaknak, hébereknek és görögöknek is volt ilyen!). Guido szintézisen keresztül a hivatásos zeneszerzés kapuihoz jutunk, az ő vívmányát ma világszerte alkalmazzuk, és élvezzük.

Ne feledjük azt sem, hogy Guidonak soha nem állt szándékában feladni a zenei kultúrák szóbeli-aurális hagyományát. A kettő már ezer éve létezik egymás mellett, és semmi jele annak, hogy ez véget érne. A zene érzelmi és művészi ereje elválaszthatatlanul összekapcsolódik a szóbeli, az aurális¹¹ jellegével, az értéssel és a fizikai mozgással. Kodály bölcsőtől a sírig tartó zenepedagógiai koncepcióját megfelelően alkalmazva a négy elem tökéletes egyensúlya hozható létre.

Kodály zsenialitásával kristálytiszta megértette ezt az időtlenséget, s rájött, hogy saját hősi útját úgy kell folytatnia, hogy ügye bekapcsolódjon a zene nagy áramába. Ringer rámutat, Kodály ügye igazságos volt és az is marad, mi pedig arra vagyunk hivatottak, hogy a pályán maradva figyelmünket ne hagyjuk elterelni a legfrissebb oktatási trendekkel, hogy aztán egy hét, egy hónap vagy egy év múlva kiderüljön, a létrát rossz falnak támasztottuk. A Vir Justus magatartás erkölcsi irányítúje megköveteli tőlünk, tanítóktól, hogy akiket tanítunk, a felnövekvő tanító-zenész generáció a tanév első napjától az utolsóig minden nap pontosan tudja, mit kell tennie. Ha folyton a legújabb trendeknek tesszük ki őket, az bénultságot idézhet elő, zavarodottságot, céltalanságot okozhat a fiatal tanároknál. Eősze László fogalmazta meg, hogy Kodály integratív látásmódjával miként lépett fel e veszély ellen:

„Ez a Kodály-féle tisztánlátás volt az, ami lehetővé tette számukra [Kodály és Bartók számára], hogy az "izmusok" labirintusán keresztül biztonságos utat találjanak maguknak vissza a falvakba, ahol első kézből tanulhatták meg a népdalokat a parasztoktól; egyszersmind [Kodály] jó kritikai érzéke mentette meg őket a szűk nacionalizmus csapdájától. Szinte egyidejűleg itták magukba a magyar parasztdalokat és az európai zene kiemelkedő alkotásait, mert a népdalgyűjtő útjaikat rendszerint Európa fő zenei központjaiba történő látogatások követték.”¹²

¹¹ A szóbeli és az aurális hagyomány nem ugyanazt jelenti. Az előbbi a beszéddel az utóbbi a hallással kapcsolódik a zenei tudáshoz. (a fordító megjegyzése)

¹² Eősze, L. (1962). *Zoltán Kodály—His Life and Work*. Boston: Crescendo Publishing Company, p. 17

Kodály Zoltán maga volt a Vir Justus kvintesszenciája: alapvetően az emberiség iránti szeretet vezérelte, és ennek kifejezésére a zene volt az eszköze. Még a legcinikusabb kritikával szembenézve is hűséges tudott maradni a jó, az igaz és a szép kereséséhez ahhoz, amiről Frederick Turner ezt írja:

„A szépség megtapasztalása az egész világegyetem legmélyebb tendenciájának vagy tematikájának felismerése.... Több tudományágból tevődik össze az a mozgalom, amely felismerte, hogy a világegyetemenk igenis van egy mély tematikája, egy tendenciája, amely az ember szépség iránti neurobiológiai érzékenységében érhető tetten. . .”¹³

Maga Kodály fogalmazta meg a legjobban, amikor azt írta: „Adminisztratív úton a lelkeket átformálni nem lehet. De a szépség, a tudás átformálta lelkeket könnyű adminisztrálni”¹⁴ (in Bónis, 1964, 147). A követendő út fényesen ki van világítva; arra hív, hogy rálépjünk.

Az igaz ember

Fordította: *Tóth Teréz*

¹³ Turner, Frederick (1995). *The Culture of Hope: A New Birth of the Classical Spirit*. New York: The Free Press, p. 217.

¹⁴ *Kodály Zoltán: Zene az óvodában. Visszatekintés I. kötet* 111. oldal (fordító)